KURBAN
SIKÇA SORULANLAR

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

DİB YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI : 1505
BROŞÜR : 97

Bu çalışma,
Din İşleri Yüksek Kurulu'nun fetvaları doğrultusunda hazırlanmıştır.

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Yayına Hazırlayan
Yahya SOLMAZ

Tashih
Ramazan ÖZALPDEMİR

Grafik & Tasarım
Ali Osman BAŞAK

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 28.06.2018/18

ISBN : 978-975-19-6989-7
2018-34-Y-0003-1505
Sertifika No: 12931

1. Baskı, İSTANBUL 2018

Baskı
İleri Haber Ajansı Tan. İlt. Mat. Yay. Tkn. Hiz. A.Ş.
(0.212 454 33 33)

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94 Faks: 0 312 284 72 88
Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0.312) 295 71 53 - 295 71 56 • Faks: (0.312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Kurban, insanlık tarihi kadar eski ve bütün ilâhî dinlerin önemli ibadetlerinden biridir. Kurbanın temel felsefesi, "Allah'a yaklaştıran" bir ibadet olmasıdır. Gerek hac ve umre yapanların gerekse diğer şahısların kurban kesme yükümlülüğü ve kurban türleri hakkındaki hükümler Hz. Peygamber'in söz ve uygulamasıyla belirlenmiştir. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) hicretin II. yılından (624) itibaren kurban bayramlarında kurban kesmeye başlaması, hac ve umre esnasındaki uygulaması ve kurbanla ilgili çeşitli açıklamalarından oluşan zengin hadis rivayeti bu alandaki dinî geleneğin, fıkhî yorum ve değerlendirmelerin ana zeminini teşkil etmiştir.

Kişi kurban kesmekle Allah'ın emrine boyun eğmiş ve kulluk bilincini koruduğunu canlı bir biçimde ortaya koymuş olur. Bunu yaparken de malını Allah için telef etmesi değil en yakınlarından başlayarak insanlara yararlı olacak tarzda gerçekleştirmesi istenmiştir. Kur'an'da, kurbanın kan ve etinin

değil kesenlerin dinî duyarlılıklarının (takva) Allah'a ulaşacağının belirtilmesi *(Hac, 37)* buna işaret eder.

Kurban, Allah'a, verdiği nimetlerden dolayı şükür anlamı da taşır. Müminler, her kurban kesiminde, Hz. İbrahim ile oğlu İsmail'in Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna mutlak itaat konusunda verdikleri, Kur'an'da da özetle aktarılan *(Saffat, 102-107)* başarılı sınavın hâtırasını tazelemiş ve kendilerinin de benzeri bir itaate hazır olduklarını simgesel davranışla göstermiş olmaktadırlar.

Kurban ibadetinin şüphesiz maddî ve manevî pek çok hikmeti vardır. Bunlardan en önemlisi fedakârlık ve Allah'ın emrine bağlılıktır. İslam'ın ibadet anlayışı, insana kendinden Allah'a doğru bütün varlıkları hatırlatan bir yapıya sahiptir. Böylece Müslüman kendinden başlayarak bütün varlıklara karşı fedakârlık ve sorumluluk bilinciyle hareket eder ve bu yolla Allah'ın rızasını kazanmaya çaba gösterir. Bu bağlamda kurban edilen hayvanın eti ve derisi, yoksullar ve unutulmaya yüz tutan dostluk-komşuluk ilişkileri için bir imkân ve fırsattır. Bir anlamda kurbanın eti ve derisiyle birlikte insanlık ve kardeşlik duygularının da toplumun fertleri arasında dolaşımı sağlanmaktadır.

Kurban toplumda kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar; sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Zengine malını Allah'ın rızâsı, yardımlaşma ve başkalarıyla paylaşma yolunda harcama zevk ve alışkanlığını verir; onu cimrilik hastalığından, dünya malına tutkunluktan kurtarır. Fakirin de varlıklı kullar aracılığıyla Allah'a şükretmesine, dünya nimetinin yeryüzündeki dağılımı konusunda karamsarlık ve düşmanlıktan kendini kurtarmasına ve kendini toplumunun bir üyesi olarak hissetmesine vesile olur.

Bu yönüyle ele alındığında kurban, zengini fakir kardeşlerine yaklaştıran önemli bir vesiledir. Komşuları, akrabaları, dostları, yakın olsun uzak olsun kardeşleri birbirine yaklaştıran ve kaynaştıran bir ibadettir. Afrika'da, Asya'da, adını dahi duymadığı birçok yoksul ülkede yaşayan, hiç tanımadığı, görmediği aç ve muhtaç kardeşlerine uzatılan bir eldir. Binlerce kilometre uzaktaki kardeşleriyle yakınlaşmanın, bütünleşmenin, ümmet olmanın adıdır kurban. Yoklukların ve afetlerin yaşandığı coğrafyalara ulaşmak, fiziki mesafeleri gönül coğrafyasında aşmak, onların dertlerini paylaşmak, onlara umut ışığı olmaya çalışmaktır kurban.

Her ibadette olduğu gibi, kurban ibadeti yerine getirilirken de belli fıkhî kurallara riayet edilmesi gerekmektedir. Elinizdeki bu kitapçıkta, Müslüman halkımızın bu ibadeti yaparken sıkça karşılaştıkları bazı sorulara cevaplar hazırlanmıştır. Toplumu dinî yönden aydınlatmakla görevli olan DİB Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan bu kitapçık ile kurban ibadetimizin İslamî esaslara göre en uygun bir şekilde yerine getirilmesi hedeflenmektedir. Kurbanların Allah nezdinde kabul görmesini ve bizleri Rabbimize yaklaştırmaya vesile olmasını dileriz.

DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU

KURBANIN MAHİYETİ VE HÜKMÜ

1. Kurban nedir?

Sözlükte yaklaşma ve Allah'a yakınlaşmaya vesile olan şey anlamlarına gelen kurban dinî bir terim olarak, Allah'a yaklaşmayı ve O'nun rızasına ermek için ibadet maksadıyla belirli şartları taşıyan hayvanı usûlüne uygun olarak kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder. Kurban bayramında kesilen kurbana udhiyye, hacda kesilen kurbana ise hedy denir.

2. Kurban ibadetinin hükmü nedir?

Hanefî mezhebine göre akıl sağlığı yerinde, buluğa ermiş, temel ihtiyaçları ve borçlarından başka -nâmî (artıcı) olup olmadığına ve üzerinden bir yıl geçip geçmediğine bakılmaksızın- nisap miktarı mala sahip olup seferî olmayan her Müslümanın kurban bayramı günlerinde udhiyye kurbanı kesmesi vaciptir. Diğer mezheplerin çoğuna göre ise bu kurbanı kesmek sünnet-i müekkededir.

3. Kurbanın dinî dayanağı nedir?

Kurban, Kur'an-ı Kerim, Sünnet ve icmâ ile sabit bir ibadet olup hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle

buyurulmaktadır: "...Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin." *(Hac, 22/28)*, "Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık..." *(Hac, 22/34)*

Sahih hadis kaynaklarında yer alan rivayetlerde, Hz. Peygamber (s.a.s.), kurban bayramında Allah katında en sevimli ibadetin kurban kesmek olduğunu, kurbanın kesilir kesilmez Allah katında makbul olacağını ve kurban edilen hayvanın boynuzu, tırnağı da dâhil olmak üzere her şeyinin kişinin hayır hanesine yazılacağını ifade etmiştir. *(Tirmizî, Edâhî, 1; İbn Mâce, Edâhî, 3)*. Nitekim kendisi de kurbanın meşru kılınmasından itibaren vefat edinceye kadar her yıl kurban kesmiştir. *(Tirmizî, Edâhî, 11; Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 17)*.

Ayrıca hicretin ikinci yılından günümüze kadarki süreçte Müslümanların kurban kesmeleri, bu konuda görüş birliği olduğunu da göstermektedir.

4. Kimler kurban kesmekle yükümlüdür?

Kurban kesmek, akıl sağlığı yerinde, bü-luğa ermiş, temel ihtiyaçları ve borçlarından başka -nâmî (artıcı) olup olmadığına ve üzerinden bir yıl geçip geçmediğine bakılmaksızın- nisap miktarı mala sahip olup seferî olmayan her Müslümanın yerine getireceği malî bir ibadettir. Buna göre yukarıda zikredilen şartları taşıyıp, temel ihtiyaçlarından ve borcundan başka 80.18 gram altın veya değerinde para ya da eşyaya sahip olan kimselerin kurban kesmesi gerekir.

5. Borçlunun kurban kesmesi gerekir mi?

Kurban, zorunlu ihtiyaçları ve borçları dışında belirli (nisap) miktarda mala sahip olan kişiye vaciptir. Hz. Peygamber (s.a.s.) imkân bulduğu halde kurban kesmeyenlerle ilgili ağır ifadeler taşıyan hadisiyle *(İbn Mâce, Edâhî, 2)*, bir taraftan kurban ibadetinin imkân bulmaya, güç yetirmeye bağlı olduğunu ifade ederken, bir yandan da güç yetirenin kurban kesmesinin gerektiğine işaret etmektedir. Buna göre kurban ibadetiyle yükümlü olabilmek için belli bir malî imkâna sahip olmak gerekir ki, bunun ölçüsü de kişinin temel ihtiyaçları

ve borçlarından başka -nâmî (artıcı) olup olmadığına ve üzerinden bir yıl geçip geçmediğine bakılmaksızın- 80.18 gram altına ya da bunun değerinde para veya mala sahip olmasıdır.

Kişinin malı olmakla birlikte borcu da olsa ve borcu ile asli ihtiyaçları çıktıktan sonra nisap miktarı malı kalsa o kişi kurban keser. Fakat temel ihtiyaçları ve borçları için ayıracağı para haricinde bu kadar bir mala sahip olmayan kişinin kurban kesmesi gerekmez.

6. Yolcunun/seferî olanın kurban kesmesi gerekir mi?

Yolcu (seferî), kurban kesmekle mükellef değildir. Ancak kesmesi hâlinde sevabını kazanır. Kişi, kurbanını ikamet ettiği yerde kesebileceği gibi, bayram dolayısıyla veya başka bir sebeple gitmiş olduğu yerde de kesebilir. Seferî olması, kurban kesmesine ve kestiği kurbanın makbul olmasına engel değildir.

Seferî iken kurban kesenler; bayram günleri içinde ikamet ettikleri yere dönerlerse yeniden kurban kesmeleri gerekmez. Kurban bayramının başında mukim iken kurban kesmeden bayram günlerinde sefere çıkana da kurban vacip olmaz. Ancak sefer hâlinde iken

kurban kesmeyip de bayram günlerinde ikamet ettikleri yere dönerlerse kurban kesmeleri gerekir.

Başta Şâfiî mezhebi olmak üzere kurbanın sünnet olduğu görüşünde olanlara göre seferîlik durumunda da aynı hüküm geçerlidir.

7. Ailede zengin olan karı-kocadan her birinin ayrı ayrı kurban kesmesi gerekir mi? Evde aile reisinin kurban kesmesi ile zengin olan öteki aile fertlerinden kurban vecibesi düşer mi?

İslam dininde aile fertleri arasında da olsa mülkiyetin şahsiliği ve dolayısıyla mal ayrılığı esası vardır. Bir aile içinde karı, koca ve çocuklardan her birinin malı ayrı ayrı belirlenmişse kendilerine aittir.

Bu itibarla aile fertlerinden karı, koca ve yetişkin çocuklardan kimin borcu ve temel ihtiyaçları dışında -nâmî (artıcı) olup olmadığına ve üzerinden bir yıl geçip geçmediğine bakılmaksızın- 80.18 gram altını ya da bunun değerinde parası veya malı varsa o kimse zengin sayılır. Bu şartlara göre aile fertlerinden dinen zengin sayılan her biri, fıtır sadakası vermekle mükellef olduğu gibi kurban kesmekle de yükümlüdür.

Şâfiî mezhebine göre ise aile için bir kurban kesmek sünnet-i kifâyedir. Dolayısıyla aileden birisinin kurban kesmesi ile hepsi için sünnet yerine gelmiş olur. Bu görüş asgarî derecede nisâba sahip olan aileler için daha uygundur.

8. Bir kimsenin, oğlunun veya bir başkasının bağışladığı para ile kurban alıp kesmesi durumunda bu, kurban sayılır mı?

Oğlu veya başkası tarafından kendisine bağış yapılan kimse bu paranın sahibidir. Bağışlanan bu parayı dilediği gibi harcayabilir. İster başka ihtiyaçları için sarf eder, isterse kurbanlık alıp kesebilir. Kesilen bu hayvan, kurban yerine geçer

9. Kurban kesmek yerine sadaka vermekle bu ibadet yerine getirilmiş olur mu?

İbadetlerin kendilerine özgü şekil, şart ve rükünleri olduğu gibi hikmetleri, amaçları ve teşri gerekçeleri de vardır. İbadetlerdeki bu özelliklerin birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Diğer taraftan ibadetler ancak emredildikleri şekliyle yerine getirilir. Kurban ibadeti de ancak kurban olacak hayvanın usûlüne uygun olarak kesilmesiyle yeri-

ne getirilebilir. Bedelini infak etmek suretiyle kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz.

Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak niyetiyle, karşılıksız olarak fakir ve muhtaçlara yardım etmek, iyilik ve ihsanda bulunmak da Müslümanın önemli vazifelerinden biridir. Zaruret derecesinde ihtiyaç içerisinde bulunan kimseye yardım etmek dinimizde farz kabul edilmiştir. Ancak, bu iki ibadetin birbirinin alternatifi olarak sunulması doğru değildir. Bu sebeple kesme olmadan hayvanı ya da bedelini sadaka olarak yoksullara vermek suretiyle kurban ibadeti ifa edilmiş olmaz.

10. Hac ibadetini yapan kişi, ayrıca memleketinde de kurban kesmekle yükümlü müdür?

Hac için ihramda olan kişi Mekke'de seferî ise kendisine udhiyye kurbanının/kurban bayramında kesilen kurbanın vacip olmadığı konusunda ittifak vardır. Seferî olmaması hâlinde ise udhiyye kurbanının vacip olup olmadığı konusunda Hanefî fakihleri arasında ihtilaf vardır.

Tercih edilen görüşe göre haccetmekte olan kimse, ister seferî olsun ister olmasın kurban kesmekle yükümlü olmaz. Bununla birlikte

hacda olan kimse dilerse orada veya memleketinde kurban kestirebilir.

Şâfiî mezhebine göre ise udhiyye kurbanı, seferî olsun olmasın, hacda bulunsun bulunmasın imkân bulan herkes için sünnet-i müekkededir.

11. Gayrimeşru yolla kazanılan parayla kurban kesilebilir mi?

İslam dini, kişilerin meşru işlerle uğraşmalarını ve geçimlerini helal yollardan elde etmelerini emreder. Bu sebeple gayrimeşru yolla elde edilen para o kişinin malı sayılmadığı gibi onu kullanması da caiz olmaz. Dolayısıyla böyle bir para ile kurban kesmek uygun değildir.

12. Bir özür sebebiyle vaktinde kesilemeyen kurbanların fakir ve zengin için hükmü nedir?

Kurban kesme niyetiyle hayvan almış, fakat kurban bayramı günlerinde kurbanı kesememiş fakir kimse, bu hayvanı canlı olarak tasadduk eder. Bayram günlerinde kurban kesemeyen zengin kimsenin ise, kurbanlık satın alıp almadığı dikkate alınmaksızın bir kurbanlık hayvanın kıymetini yoksullara sadaka olarak vermesi gerekir.

KURBAN ÇEŞİTLERİ

1. Akîka kurbanı nedir?

Yeni doğan çocuk için şükür amacıyla kesilen kurbana, "akîka" adı verilir. Akîka kurbanı kesmek sünnettir. İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.), Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için akîka kurbanı kesmiş *(Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 21; Nesâî, Akîka, 1)* ve bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek akîka kurbanı karşılığında bir rehine gibidir. Akîka kurbanı kesildikten sonra çocuğun başı tıraş edilir ve ona isim verilir." *(Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 21)*

Bu açıdan akîka kurbanı, çocuğun doğduğu günden buluğ çağına kadar kesilebilirse de doğumun yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Aynı günde çocuğa isim verilmesi ve saçı ağırlığında altın veya değeri miktarınca sadaka verilmesi müstehaptır.

2. Şükür kurbanı ne demektir?

Herhangi bir vesileyle Allah'a şükretmek için kesilen kurbana şükür kurbanı denir. Bir kimse arzu ettiği bir amaca ulaşması veya bir nimete nail olması sebebiyle şükür kurbanı kesebilir. Ancak böyle bir nimeti elde eden

kişinin, adakta bulunmadığı sürece kurban kesmesi zorunlu değildir. Ayrıca Hanefî mezhebine göre temettu veya kıran haccı yapan kişilerin, aynı mevsimde hac ve umreyi beraberce yaptıkları için Harem bölgesinde kesmeleri vacip olan kurban da bir tür şükür kurbanıdır.

3. Ölü kurbanı diye bir kurban çeşidi var mıdır?

Kurban, hayatta olan ve gerekli şartları taşıyan kimselerin Allah'a yaklaşmak ve O'nun rızasına ermek için yaptıkları bir ibadettir.

Dolayısıyla kendisinin bir vasiyeti olmadıkça ölü adına kurban kesmek diye bir ibadet yoktur. Bununla birlikte bazı fakihler, sevabı ölüye bağışlanmak üzere kurban kesilebileceğine de cevaz vermişlerdir.

4. Kişiler bir araya gelerek Hz. Peygamber adına kurban kesebilirler mi?

Dinimizde insanların bir grup oluşturarak aralarında para toplayıp Hz. Peygamber (s.a.s.) adına kurban kesmeleri şeklinde bir uygulama yoktur. Bunun, yapılması gereken bir ibadet gibi görülmesi de caiz değildir. Çünkü Allah ve Resûlü'nden nakledilmeyen

bir uygulamayı ibadet gibi telakki etmek ve ona dinîlik vasfı vermek bid'attir. Her bid'at de Hz. Peygamberin (s.a.s.) nitelemesiyle dalalettir *(Müslim, Cumua, 43; Ebû Dâvûd, Sünnet, 6; Tirmizî, İlim, 16)*.

Hz. Ali'den rivayet edilen "Resûlullah (s.a.s.) (sağlığında) kendi yerine bir kurban kesmemi vasiyet etti. İşte ben de onun yerine kurban kesiyorum." *(Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 420, 423)* şeklindeki haber, bu uygulamaya delil olamaz. Çünkü Hz. Ali, kurbanı kesme gerekçesi olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendisine bunu vasiyet etmesini göstermiştir. Dolayısıyla bu hadis, eğer vasiyeti yoksa ölü adına kurban kesileceğine delalet etmez.

Ayrıca küçük miktarlarla çok kişiden para toplanıp bir kurbanlık alınması ve bunun kesilmesi uygulamasında o kurbanlığın mülkiyeti ve kimin adına kesildiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu şekilde kurban kesilmiş olmayıp sadece et tasadduk edilmiş olur. Diğer taraftan bu tür uygulamaların Hz. Peygamber'in (s.a.s.) manevî şahsiyetini istismar etmeye ve aslında başka amaçlarla para toplamaya vesile kılınabileceği de göz ardı edilmemelidir.

KURBANIN ALIM SATIMI VE HİSSE ORTAKLIĞI

1. Kredi kartıyla kurban satın almak caiz midir?

Kurban kesmekle mükellef olan şahıs, kurbanlık hayvanı nakit olarak alabileceği gibi kredi kartıyla tek çekim veya vadeli olarak da alabilir. Bu bağlamda bedelin kredi kartıyla ödenmesi kurbanın sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak kredi kartı borcunu, ödeme tarihinde ödemek ve gecikmeden kaynaklanan faizli işleme düşmemek gerekir.

2. Banka kredisiyle kurban kesilebilir mi?

İster vacip isterse nafile olarak kurban kesecek kimse, kurbanını peşin satın alabileceği gibi, borçlanarak da satın alabilir. Bu, kurbanın sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak faizli borç alması durumunda faizli işlem yapma yasağını işlediği için günaha girmiş olur. *(Bkz. Bakara, 2/275-279; Müslim, Müsâkât, 105, 106; Ebû Dâvûd, Büyû', 4)*. Bu itibarla kendi imkânlarıyla kurban kesemeyecek olanların böyle yöntemlere başvurmaları dinen uygun değildir.

3. Taksitle kurban alınabilir mi?

Kurban, Allah'a yakınlaşma niyeti ile yerine getirilen bir ibadettir. Bu amaç ise ancak kişinin kendi mülkiyetindeki hayvanı kurban etmesi ile gerçekleşir. Mülkiyet, hayvanı bizzat yetiştirme, hibe veya miras yolu ile olabileceği gibi satın alma yolu ile de gerçekleşebilir.

Esasen vadeli satış caizdir. Dolayısıyla taksitlendirme yolu ile satın alınan bir mal, alıcının mülkiyetine geçtiğine göre, bu yolla alınan bir hayvanın kurban edilmesinde bir sakınca yoktur.

4. Kurbanlık hayvan tartı ile alınabilir mi?

Kurbanlık hayvan, kilo birim fiyatı belirlenmek suretiyle canlı olarak tartıyla alınıp-satılabilir. Ayrıca, toplumda herhangi bir aldatma, kargaşa ve ihtilafa yol açmayan yaygın bir uygulama varsa, kurban edilmek üzere satın alınmak istenen hayvanın karkas halindeki kilo birim fiyatı önceden belirlenmek şartıyla, kesildikten sonra tartılarak parasının ödenmesi yoluyla da satılabilir. Ancak bu şekildeki satışın geçerli olması için kesimden önce taraflar arasında akdin tamamlanması gerekir. Ayrıca kurbanın kelle, paça ve sakatat

gibi bazı yerlerinin satıcıda kalması şart koşulmamalıdır.

5. Marketlerin, indirim kartı olanlara bir kurbanın aynı miktardaki hisselerini daha ucuz fiyata satmaları, kesilen kurbana zarar verir mi?

Bir kimsenin mülkiyetindeki bir malın eşit hisselerini, her biri farklı fiyatlar üzerinden olmak üzere satması caizdir. Bu hüküm, büyükbaş kurbanlık hayvanlar için de geçerlidir. Bu itibarla söz konusu kuruluşların, bazı müşterilerine indirimli bir şekilde aynı büyükbaş hayvanın hisselerini farklı fiyatlarla satması kesilen kurbana zarar vermez.

6. Bir kişinin, marketin veya işletmenin henüz mülkiyetinde olmayan bir hayvanı/ hissesini kurban olarak satması caiz midir?

Akit anında mevcut olmayan veya satıcının mülkiyetinde bulunmayan bir malın, vasıfları belirlenmek kaydıyla peşin parayla satılmasına selem denir ve bu şekilde yapılan bir satım caizdir. Satıcının henüz mülkiyetinde olmayan bir hayvanı, nitelikleri tam olarak belirlenmesi ve paranın peşin ödenmesi şartıyla

satması da âlimlerin bir kısmına göre bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Buna göre, market türü kuruluşların henüz mülkiyetlerinde olmayan hayvanları, yukarıda anlatıldığı şekliyle satmaları caizdir.

7. Akika, adak, udhiyye ve nafile kurbanlar için aynı büyükbaş hayvana ortak olunabilir mi?

Ortak kesilen kurbanlarda, hissedarlardan her birinin ibadet niyeti taşıması gerekir. Fakat bu niyetin aynı tür kurban için olması şart değildir. Buna göre ortaklardan bir kısmı udhiyye, diğer bir kısmı ise adak, akîka veya nafile kurbanı niyetiyle bir büyükbaş hayvana hissedar olarak katılabilirler.

8. Ortaklaşa kesilen kurbanda bir kişinin et niyetiyle ortak olması kurban ibadetinin sıhhatine zarar verir mi?

Hanefi mezhebine göre kurbanlık hayvana ortak olanların tamamı kurbanı ibadet niyeti ile kesmelidir. Buna göre kurban hisselerine ortak olanlardan biri veya birkaçı et niyetiyle ortak olmuşsa, o hayvana ortak olan herkesin kurbanı geçersiz sayılır. Şâfiî mezhebine göre ise bunda bir sakınca yoktur.

9. Kurbanlık olarak satın alınan hayvana, daha sonra başkaları ortak edilebilir mi?

Büyükbaş hayvanlara kurban niyetiyle yedi kişiye kadar ortak olunabilir. Böyle bir hayvan, başta ortak olarak satın alınabileceği gibi, alındıktan sonra bu hayvana yedi kişiyi geçmemek kaydıyla başkaları da ortak edilebilir. Fakat alınırken ortak bulma niyeti yoksa sonradan ortak bulunması bazı âlimlerce mekruh görülmüştür.

10. Kurbanlık olarak alınan büyükbaş hayvana ortak olanlardan bir kısmının, sonradan bir başkasını kendi hisselerine dâhil etmeleri caiz midir?

Büyükbaş bir hayvana ortak olan hissedarlardan birinin hissesi yedide iki veya daha fazla ise kendi hisselerinden birini veya daha fazlasını başka birine bedelli ya da bedelsiz devredebilir.

11. Satın alındıktan sonra kesim zamanına kadar satıcıda bırakılan kurbanlık hayvanın ölmesi halinde ne gerekir?

Satın alınıp da korunmak veya beslenmek üzere kurban bayramına kadar satıcının yanında bırakılan kurbanlık hayvan onun yanında emanet hükmündedir. Emanet malın telef olması hâlinde emaneti elinde tutanda kasıt, kusur veya ihmal bulunmadığı sürece sorumlu olmaz; aksi halde hayvanı tazmin etmekle sorumlu olur. Dolayısıyla, satıcı emanet malı, korunması gerektiği şekilde korur da buna rağmen mal telef olursa onu tazmin etmesi gerekmez. Bu durumda, kurbanlık hayvanın daha önce ücreti ödenmemişse, alıcının ödemesi gerekir. Ölen hayvanı satın alan kişi zenginse, yenisini alıp kesmek zorundadır. Yoksulsa yeniden hayvan alıp kesmesi gerekmez.

12. Satın alınan kurbanlığın ölmesi durumunda ne yapılmalıdır?

Satın alınan kurbanlığın kesilmeden önce ölmesi hâlinde hüküm, satın alan kişinin maddi durumuna göre değişir. Şayet kişi varlıklı ise, vacip olan kurban kesme ibadetini henüz yerine getirmediği için başka bir hayvanı kurban olarak keser. Fakat yoksulsa yenisini almasına gerek yoktur.

KURBAN KESİMİ

1. Kurban kesim vakti ne zaman başlar ve biter?

Kurban kesim vakti, bayram namazı kılınan yerlerde bayram namazı kılındıktan sonra; bayram namazı kılınmayan yerlerde ise fecirden (sabah namazı vakti girdikten) sonra başlar. Hanefîlere göre bayramın 3. günü, gün batımına kadar devam eder. Bu süre içinde gece ve gündüz kurban kesilebilir. Şâfiîlere göre ise bayramın 4. günü, gün batımına kadar kesilebilir.

2. Vekâlet yoluyla kurban kesilebilir mi? Kişinin bulunduğu şehir veya ülke dışında vekâletle kurban kestirmesinin hükmü nedir?

Kurban mal ile yapılan bir ibadettir. Mal ile yapılan ibadetlerde vekâlet caizdir. Dolayısıyla kişi kurbanını bizzat kesebileceği gibi vekâlet yoluyla başkasına da kestirebilir.

Vekâlet, sözlü veya yazılı olarak ya da telefon, internet, faks ve benzeri iletişim araçları vasıtasıyla verilebilir. Vekil tayin edilen kişi veya kurum aldığı vekâleti gereği gibi yerine getirmelidir.

Kurbanda önemli olan, kişinin niyetinin Allah için olması ve kurbanın kendisi adına kesilmesidir. Dolayısıyla kurbanın yurt içinde başka bir ilde ya da yurt dışında kesilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Kurban fiyatlarının kesilen ülkeye göre az veya çok olması bu durumu değiştirmez. Ancak yaşadığı yerde muhtaç ve fakirler varsa kişinin kurbanını orada kesip dağıtması daha uygun olur. Çünkü kişinin yaşadığı yerdeki fakirlerin ve komşuların onun üzerinde hakları vardır.

3. Kurbanı kadınlar kesebilir mi?

Kurban kesiminde önemli olan, hayvanın kesme becerisine sahip birisi tarafından belirli günlerde şartlarına uygun olarak kesilmesidir. Bu itibarla söz konusu beceriye sahip olan kişi kadın olsun erkek olsun kurban kesebilir.

4. Kurban kesen kasabın gayrimüslim olması halinde kesilen kurban geçerli olur mu?

Kurban bir ibadet olduğu için kesen kimsenin öncelikle Müslüman olması aranır. Ehl-i kitaptan olan bir kişinin kurban kesmesi ise mekruhtur. Ancak kestiği kurban geçerlidir. Fakat Ehl-i kitaptan olmayan mecûsî, putperest veya ateistin kestiği kurban geçerli olmadığı gibi kestiği hayvanın eti de helal değildir.

5. Kurban bayramı günü kurban kesilmeden önce bir şey yememenin dinî dayanağı var mıdır?

Kurban bayramı günü imsaktan itibaren bir şey yemeyip o günün ilk yemeğini kurban etinden yemek müstehaptır. Fakat bu, kendi evinde kurban kesebilen insanlar içindir. Zamanımızda kurban kestiren bazı Müslümanlara, akşama kadar ancak sıra gelmekte, hatta ertesi güne kalmaktadır. Bu durumda söz konusu insanların kurbanlarının kesilmesine kadar aç kalıp oruçlu imiş gibi durmaları gerekmez.

6. Kurban keserken besmele çekilmesinin hükmü nedir?

İster kurban niyetiyle olsun ister başka bir amaçla olsun hayvan kesilirken besmele çekilmesi gerekir. Hayvanın kesimi esnasında besmele kasten terk edilirse, o hayvanın eti Hanefîlere göre yenmez. Ancak unutularak besmele çekilmezse, hayvanın eti yenilir. Şâfiîlere göre ise besmele çekilmese de kesilen hayvanın eti yenir.

7. Kurban kesimi sırasında hangi dualar okunabilir?

Kurban kesilirken "Bismillahi Allahü ekber" denilir ve şu âyetler okunabilir:

قُلْ اِنَّ صَلَاتٖي وَنُسُكٖي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتٖي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَۙ لَا شَرٖيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمٖينَ

"De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetim/kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emredildi ve ben Allah'a teslim olanların ilkiyim." *(En'âm, 6/162-163)*

اِنّٖي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذٖي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنٖيفاً وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ

"Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." *(En'âm, 6/79)*

8. Kurban keserken nelere dikkat edilmelidir?

Kurban keserken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

a) Usulüne göre bir kesim yapmış olmak için hayvanın yemek ve nefes borularıyla be-

raber iki atardamarından da en az birinin kesilmesi gerekir. Bu şekilde yapılan bir kesim sırasında, hayvanın omuriliğinin kesilmesi mekruhtur. Bu konuda etlik kesim ile kurbanlık kesim arasında bir fark yoktur.

b) Hayvanın canı çıkmadan başının gövdesinden ayrılmamasına özen gösterilmelidir.

c) Kurban edilecek hayvana acı çektirilmemeli ve eziyet edilmemelidir. Bu nedenle hayvanlar ehil kişiler tarafından keskin bir bıçakla kesilmeli ve boğazlama işlemi süratli bir şekilde yerine getirilmelidir.

d) Çevre temizliği için gerekli tedbirler alınmalıdır.

e) Hayvanların bir diğerinin kesimini görecek şekilde yan yana bulundurulmamalarına azami özen gösterilmelidir.

9. Abdestsiz olarak kurban kesilebilir mi?

Kurban ibadetini yerine getirmek, gerekli şartları taşıyan bir hayvanı, kurban niyetiyle kesmekle gerçekleşir. Kurban ibadetinin geçerli olması için kesenin abdestli olması şartı yoktur. Bununla birlikte kurban Allah'a

yakınlaşma aracı olduğu için abdestli olmak daha faziletlidir.

10. Kurbanlık hayvanı elektrik veya narkozla bayıltarak kesmek caiz midir?

Dinimiz, tüm canlılara iyi davranılmasını emretmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), kesim esnasında hayvana eziyet edilmemesini emretmiştir. *(Bkz. Müslim, Sayd ve Zebâih, 57; Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 12)*

Kurbanın bilinen klasik yöntemle kesilmesi asıldır. Bununla beraber kurbana fazla eziyet vermemek (ölüm acısını azaltmak) maksadıyla kesim esnasında hayvanın elektrik şoku, narkoz veya benzeri bir yöntemle bayıltıldıktan sonra kesilmesi ise hayvanın kesilmeden önce canlı olduğunun kesin olarak bilinmesi kaydıyla caizdir. Bu durumda hayvan henüz kesilmeden şok etkisiyle ölürse, kurban olmayacağı gibi, eti de yenmez. Zira kurbanlık veya etlik hayvanın yenilmesinin caiz olabilmesi için kesim esnasında hayvanın canlı olması gerekir.

11. Kurban kanı alına sürülebilir mi?

Kesilen kurbanın kanının alına sürülmesinin dinî bir dayanağı bulunmamaktadır. Ay-

rıca dinen necis sayılan kanın meşru bir mazeret olmaksızın vücuda sürülmesi de doğru değildir. Bu itibarla kurban kesenlerin bu uygulamadan uzak durmaları gerekir.

12. Kurban kestikten sonra namaz kılmak gerekir mi?

Esas olarak kurban namazı diye bir namaz yoktur. Bu namazın dinî bir gereklilik olduğu inancı veya kanaati yanlıştır. Ancak kişi nafile namaz kılınması mekruh olmayan bir vakitte, sebepli veya sebepsiz dilediği kadar nafile namaz kılabilir. Kurban kesen kişi de böyle bir ibadeti yapma imkânına kavuştuğu için şükür niyetiyle nafile namaz kılabilir.

13. Kurban kesen kasaba ücret vermek caiz midir? Kurban etinin bir kısmı veya derisi kesim ücreti olarak verilebilir mi?

Kurban kesen kasabın ücret alması caizdir. Ancak kesim işini yapan kişiye ücret olarak kurbanın derisi veya etinin bir kısmı verilemez. Çünkü verildiği takdirde, kurban ibadetini yerine getirmek için gerekli maddi külfetin bir kısmı bizzat ibadetin kendisi üzerinden karşılanmış olur. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.s.), develer kesilirken başında durmamı, derilerini ve sırt-

larındaki çullarını yoksullara paylaştırmamı emretti ve onlardan herhangi bir şeyi kasap ücreti olarak vermeyi bana yasakladı ve 'kasap ücretini biz kendimiz veririz' buyurdu." *(Buhârî, Hac, 120-121; Müslim, Hac, 348; Ebû Dâvûd, Menâsik, 21)*

14. Hacca giden kişinin hacla ilgili kurbanları memleketinde kesilebilir mi?

Temettu veya kırana niyet eden hacılar, Cenab-ı Hak, kendilerine aynı mevsimde hac ve umreyi nasip ettiği için şükür olarak kesecekleri hayvanları Harem dâhilinde kesmeleri gerekir *(Bakara, 2/196; Mâide, 5/95)*. Bu kurbanın, kurban bayramında kesilen udhiyye kurbanı ile ilgisi olmadığından dolayı, Harem bölgesi dışında kesilmesi geçerli değildir.

15. İhmal sebebi ile kurban kesmeyen kimse ne yapmalıdır?

Kurban kesme şartlarını taşıdığı hâlde unutma, ihmal vb. sebeplerle kurban kesmeyen kimsenin, Hanefîlere göre o yıla mahsuben bir kurban bedelini fakirlere vermesi, ayrıca tevbe ve istiğfar etmesi gerekir.

16. Kurban kesmek üzere vekil kılınan kişinin kurbanı kesmediği öğrenilirse ne yapılması gerekir?

Zengin bir kimse bir şahsa para verip "bunu̇nla kurbanlık hayvan al ve benim adıma kes." dese; ancak parayı alan şahıs kurbanlık almayıp parayı harcasa; parayı veren kişi de bu durumu kurban kesim günlerinde öğrenirse yeni bir kurbanlık alıp kesmesi gerekir. Parayı alan kişi de aldığı parayı tazmin eder. Eğer zengin olan kişi bu durumu kurban kesim günleri geçtikten sonra öğrenirse, kendisinin kurban yükümlülüğü düşmez. Bu durumda kurban bedelini fakirlere vermesi gerekir.

KURBAN ETİ VE DERİSİ

1. Bir hayvanın hangi organları yenmez? Bu organların ne yapılması gerekir?

Etlerinin yenmesi helal olan hayvanların -ister kurban olarak ister başka bir amaçla kesilmiş olsun- kanları, ödleri, bezeleri, idrar torbaları, cinsel organları ve husyelerini (yumurtalarını) yemek tahrîmen mekruhtur

Bir hadisi şerifte Hz. Peygamber'in (s.a.s.), eti yenen hayvanların cinsel organlarının, husyelerinin (yumurtalarının), dübürlerinin (anüslerinin), bezelerinin, öd keselerinin, mesanelerinin yenilmesini uygun görmediği bildirilmektedir *(Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X, 12)*. Bununla birlikte Malikî ve Şâfiî mezheplerinde eti yenen hayvanların yumurtalarını (husye) yemek caizdir.

Kurbanın veya başka bir amaçla kesilen bir hayvanın yenilmeyen kısımlarını toprağa gömmek, sağlık ve çevreyi temiz tutma açısından öncelikli olmakla beraber çevreyi kirletmemek kaydıyla hayvanlara da verilebilir.

2. Kurban eti nasıl değerlendirilmelidir?

Hz. Peygamber (s.a.s.), kurban etinin üçe taksim edilip bir bölümünün kurban kesemeyen yoksullara dağıtılmasını, bir bölümünün akraba, tanıdık ve komşularla paylaşılmasını, bir kısmının da evde yenmesini tavsiye etmiştir *(Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 10)*. Kurban etinin tamamı evde bırakılabilir. Ancak, durumu iyi olan Müslümanların, toplumda muhtaçların arttığı bir dönemde kurban etlerinin çoğunu hatta tamamını dağıtmaları daha uygun olur.

Şâfiî mezhebine göre ise kurban etinden az da olsa bir miktarın fakirlere verilmesi zorunludur.

3. Kurban derisi nasıl değerlendirilmelidir?

Kurbanın derisi, bir fakire veya hayır kurumuna verilmelidir. Hz. Peygamber (s.a.s.), veda haccında Hz. Ali'ye, kurban olarak kesilen develerinin başında durmasını ve bunların derileri ile sırtlarındaki çullarını sadaka olarak vermesini, kasap ücreti olarak bunlardan bir şey vermemesini emretmiştir *(Müslim, Hac, 348; Buhârî, Hac, 120, 121; Ebû Dâvûd, Menâsik, 21)*. Buna göre kurban derilerinin para karşılığında satılması, kurbanın kesimi veya bakımı için ücret olarak

verilmesi caiz değildir. Derinin satılması hâlinde bedelinin yoksullara verilmesi gerekir.

Ancak kurbanın derisi, bir yoksula veya hayır kurumuna bağışlanabileceği gibi, evde namazlık, kalbur ve benzeri ev eşyası yapılarak kullanılmasında da bir sakınca yoktur.

4. Kişi beslediği ve kurban olarak kesmeyi kararlaştırdığı bir hayvanın sütünden veya gücünden yararlanabilir mi?

Bir kimse, kendi evinde besleyip büyüttüğü bir hayvanı, kurban olarak keseceğine karar verse; bu hayvanın gücünden veya dişi ise sütünden yararlanabilir. Fakat kurban olarak alınan bir hayvanın kesim öncesinde sütünden ve yününden yararlanmak uygun değildir. Çünkü bu durumda hayvan satın alınmasından itibaren kurbanlık olarak belirlenmiş olmaktadır. Şayet böyle bir hayvandan yararlanılmışsa yararlanma bedeli sadaka olarak verilmelidir.

5. Kurbanın etinin, derisinin ve sakatatının satılması caiz midir?

Kurbanın et, sakatat, deri, yün ve süt gibi unsurlarının satılması caiz değildir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.), “Kim kurbanın derisi-

ni satarsa, kurban kesmemiş gibidir.” *(Beyhakî, es-Sünenü’l-kübrâ, IX, 496)* buyurmuştur. Bu sebeple kurbanın derisi ya da etinin satılması hâlinde alınan bedelin sadaka olarak dağıtılması gerekir.

6. İki büyükbaş hayvanın yediden fazla kişi tarafından hisseleri belirlenmeksizin kurban edilmesi ve kesildikten sonra etlerin karışık bir şekilde bölünerek hissedarlara dağıtılması hâlinde yapılan bu işlem caiz olur mu?

Kurban kesecek ortakların her birinin, hayvanın en az yedide birine sahip olması gerekir. Bu itibarla her bir büyükbaş hayvana hissedar olan kişiler, kendileri adına kesilen kurbandan hisselerini belirlemelidirler.

Buna göre iki büyükbaş hayvan, yediden fazla kişi tarafından hisseleri belirlenmeksizin kurban olarak kesilir de etleri karışık bir şekilde mesela dokuz eşit parçaya bölünerek hissedarlara dağıtılırsa, bu caiz olmaz. Ancak iki büyükbaş hayvanı kurban eden ortakların sayısının yedi veya daha az kişi olmaları durumunda bu işlem caiz olur. Zira her bir ortak, her iki hayvanın en az yedide birine sahip olur.

ADAK

1. Adak kurbanı kesmenin hükmü nedir? Etinden kimler yiyemez?

Kurban adayan kişinin kurban kesmesi vaciptir. Eğer kişi bu adağı, bir şartın gerçekleşmesine bağlamışsa bu şart gerçekleşince kesmesi gerekir. Adak kurbanının etinden adak sahibi, eşi, usûl ve fürûu (neslinden geldiği ana, baba, dede ve nineleri ile kendi neslinden gelen çocukları ve torunları) yiyemeyeceği gibi, bunların dışında kalıp zengin olanlar da yiyemez. Eğer kendisi veya bu sayılanlardan biri yerse, yenilen etin bedelini yoksullara vermesi gerekir.

2. Adak kurbanında bulunması gereken nitelikler nelerdir?

Kurbanlık hayvanda aranan nitelikler, adak kurbanında da aranır. Kurbanlık hayvanda aranan şartlar ise şunlardır:

a) Belirli yaşları tamamlamaları gerekir. Buna göre 5 yaşını dolduran deve, 2 yaşını dolduran sığır ve manda, 1 yaşını dolduran koyun ve keçi kurban edilebilir. Bu yaşa gelmiş kurbanlık hayvanın dişini değiştirip değiştirmediğine (kapak atmak) bakılmaz. Bunun yanında, 6 ayını tamamlayan koyun, bir

yaşını doldurmuş gibi gösterişli olması hâlinde kurban edilebilir *(Müslim, Edâhî, 13)*.

b) Ayıplardan uzak, sağlıklı, azaları tam ve besili olması gerekir. Bu nedenle, kötürüm derecesinde hasta, zayıf ve düşkün, bir veya iki gözü kör, boynuzları kökünden kırık, kuyruğu ve kulaklarının yarıdan fazlası kesik, memesi kesik, dişlerinin tamamı veya çoğu dökük hayvanlardan kurban olmaz. Ancak, hayvanın doğuştan boynuzsuz olması, yemini bulmasına engel olmayacak derecede şaşı veya topal olması, hafif hasta, bir kulağı delik veya yırtılmış olması kurban edilmesine engel teşkil etmez.

3. Adak kurbanını kurban bayramı günlerinde kesmek şart mıdır?

Adak kurbanlarının mutlaka kurban bayramı günlerinde kesilmesi şart değildir. Bir şarta bağlı olarak kurban kesmeyi adayan kişi, şart gerçekleşmesi halinde adağını ilk fırsatta yerine getirmelidir. Şarta bağlı olmayan adaklar ise herhangi bir vakitte yerine getirilebilir. Ancak uygun olan, ilk fırsatta yerine getirilmesidir.

Eğer udhiyye yani kurban bayramı günlerinde kesilmesi gereken kurban adanmışsa bunun kurban bayramı günlerinde; hedy yani

harem bölgesinde kesilecek bir kurban adanmışsa bunun da harem bölgesinde kesilmesi gerekir. Bunların dışındaki adak kurbanlarının herhangi bir yer ve zamanda kesilmesi caizdir.

4. Kurban kesmeyi adayan bir kimse bu adaktan vazgeçebilir mi?

Kur'an'da değişik yerlerde; verilen sözde durulması, ahde ve akitlere bağlı kalınması *(Mâide, 5/1; İsrâ, 17/34)*, Allah'a verilen sözün tutulması *(Nahl, 16/91)* emredilir ve yapılan adakların yerine getirilmesi istenir. Ayrıca kişinin yaptığı adağa uygun davranması iyi kulların vasıfları arasında sayılır *(İnsan, 76/7)*.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de Allah'a itaat kabilinden adakların yerine getirilmesini emretmiş, Allah'a isyan veya masiyet kabilinden olan konularda adakta bulunulmamasını, şayet yapılmışsa buna uyulmamasını istemiştir.

Bu itibarla kişinin gerçekleşmesini istediği bir şey için kurban adağında bulunması hâlinde o şeyin gerçekleşmesine bağlı olarak adağını yerine getirmesi gerekir. Yapılan bir adaktan vazgeçilmesi adak yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak adak maddî imkânı gerektiren türden ise, kişi bu adağı maddî imkânı müsait olduğunda yerine getirir.

5. Adak kurbanı düğün vb. toplantılarda ikram edilebilir mi?

Adak kurbanının etinden, adağı yapan kişinin yemesi caiz olmadığı gibi; bu kişinin eşi, usûl ve fürûu (yani annesi, babası, nineleri, dedeleri, çocukları, torunları) ve dinen zengin sayılan kimseler de yiyemezler. Adak kurbanının etini bu sayılanlar dışında kalan ve dinen fakir olan kimseler yiyebilirler.

Düğün vb. toplantılarda fakirlerin yanı sıra zenginler de bulunabileceğinden adak kurbanının bu gibi yerlerde ikram edilmesi caiz olmaz. Eğer böyle bir durumda adakta bulunan kişinin kendisi, usûl veya fürûundan birisi ya da zengin biri yemiş bulunursa, yenilen miktarın bedeli fakirlere tasadduk edilmelidir.

6. Bir koç kurban etmeyi adayan kişi mutlaka koç mu kesmelidir? Bir büyükbaş hayvana ortak olabilir mi?

Bir koç kesmeyi adayan kimse koç kesebileceği gibi koyun veya keçi de kesebilir. Çünkü bunlar aynı cinsten (davar) kabul edilmektedir. Aynı şekilde bu kişinin ibadet niyetiyle kesilecek olan bir sığıra hissedar olarak girip adağını yerine getirmesi de mümkündür. Çünkü amaç kurban kesmektir. Bu şekilde de

amaç yerine gelmiş olur. Ancak sığır kesmeyi adayan kişinin, koyun kesmesi ile adağı yerine gelmiş olmaz.

Cins belirlemeksizin "bir kurban keseceğim" diye adakta bulunan bir kimse ister koyun, isterse de sığırdan bir hisseye girerek dilediği cinsten bir kurbanlık hayvan kesebilir.

7. Rüyada kurban kesmeyi adayan kişi, bu adağını yerine getirmeli midir?

Peygamberlerin dışındaki insanların gördükleri rüyalar, kesin bir hüküm ifade etmediği gibi bu rüyaların bağlayıcılığı da yoktur. Bu itibarla rüyada kurban kesmeyi adayan kişinin, bu adağını yerine getirmesi gerekmez.

8. "Çocuğum sağ-salim doğarsa bir kurban keseceğim." diye adakta bulunan kimsenin ikiz çocuğu olursa kaç kurban kesmelidir?

"Çocuğum sağ-salim doğarsa kurban keseceğim" şeklindeki adak mutlak/herhangi bir şartla kayıtlanmamış bir adaktır. Çünkü bu ifadede hem "çocuk" hem de "kurban" kelimeleri kayıtsız olarak kullanılmıştır. Bu itibarla bu kimse, doğan çocuk sayısına bak-

maksızın dilediği türden bir kurban kesmekle adağını yerine getirmiş olur.

9. İki veya daha fazla kişi tek bir konu hakkında kurban adasalar, hepsinin de ayrı ayrı kurban kesmesi gerekir mi?

İki veya daha fazla kişi aynı konu hakkında birbirinden habersiz olarak kurban kesmeyi adarsa, adakta bulunan kişilerden her birinin ayrı ayrı adaklarını yerine getirmeleri gerekir. Zira her biri bağımsız birer kişiliğe sahiptir; birinin yapmasıyla diğerinin zimmetinden adak düşmez.

İki veya daha fazla kişi bir araya gelerek bir tek konu hakkında "ortaklaşa bir küçükbaş hayvan kurban edelim." diye adakta bulunsalar; adakları geçerli, ortaklık şartı ise geçersiz olur. Bu durumda, ortak bir kurban kesmeyi adamakla her biri ayrı ayrı birer kurban adamış olurlar. Zira kurban denince akla en az küçükbaş bir hayvan gelir. Bir küçükbaş hayvan ise ancak bir kişi tarafından kurban edilebilir; iki veya daha fazla kişi tarafından kurban edilmesi geçerli olmaz.

10. Belirli bir hayır kurumuna veya fakire yardım yapmayı adayan kimse, başka bir hayır kurumuna veya fakire yardım yaparsa adağı yerine gelmiş olur mu?

Adağın yerine getirileceği kişi, yer ve cihet konusundaki şartlar bağlayıcı değildir. Bu itibarla muayyen bir hayır kurumuna veya fakire yardım yapmayı adayan kimse başka bir hayır kurumuna veya başka bir fakire yardımda bulunduğunda adağı yerine gelmiş olur.

11. Türbelere adakta bulunulabilir mi?

İbadetler Allah için yapılır. Adak da ibadet anlamı taşıdığından sadece Allah için yapılması gerekir. Bu sebeple türbe veya ölüler için adakta bulunmak caiz değildir. Dolayısıyla bu yönde yapılacak bir adak geçersiz olur.

Ancak kişi türbenin bulunduğu yerde Allah rızası için kurban kesip civarında bulunan kimselere ikram etmeyi amaçlıyorsa yaptığı adağı geçerlidir. Ancak bu kişi adağını başka yerde keser ve fakirlere dağıtır. Yukarıdaki amacın aksine, yaptığı adak türbede medfun bulunan kimseyi yüceltme maksadı taşıyorsa yaptığı iş haram olduğu gibi bu amaçla kestiği hayvanın eti de yenmez.

KURBANLIK HAYVANLA İLGİLİ KUSURLAR

1. Kurban edilecek hayvanlar hangi nitelikleri taşımalıdır?

Kurban edilecek hayvanın sağlıklı, organları tam ve besili olması, hem ibadet açısından hem de sağlık bakımından önem arz eder. Bu nedenle, kötürüm derecesinde hasta, zayıf ve düşkün, bir veya iki gözü kör, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırık, dili, kuyruğu, kulakları ve memelerinin yarısı kesik, dişlerinin tamamı veya çoğu dökük hayvanlardan kurban olmaz. Ancak, hayvanın doğuştan boynuzsuz olması, yemini bulmasına engel olmayacak derecede şaşı veya topal olması, hafif hasta, bir kulağı delik veya yırtılmış olması, memelerinin yarıdan daha azının olmaması kurban edilmesine engel değildir. Bunun yanında kesileceği yere gidemeyecek derecede topal olan hayvanlar da kurban edilemez. Buna göre hayvanın değerini düşürücü nitelikteki kusurlar kurbana engeldir.

Şâfiî mezhebinde, genel olarak yukarıda sayılan kusurlardan birinin bulunması, bir hayvanın kurban olmasına engel teşkil ettiği gibi, uyuz olan hayvanlar ile yem yemesini engelleyecek derecede dişlerinin bir kısmı dö-

külmüş olan hayvanların da kurban edilmesi caiz değildir.

2. Kurbanlık hayvanların yaşlarında aranacak olan asgari sınır nedir?

Kurbanlık hayvanların yaş sınırı, Hz. Peygamberin sünneti ile tespit ve tayin edilmiştir. Buna göre kameri yıl esasına uygun olarak devede 5; sığır ve mandada 2; koyun ve keçide ise 1 yaşını doldurma şartı aranır. Bunun yanında 6 ayını tamamlayan koyun, bir yaşını doldurmuş gibi gösterişli olması hâlinde kurban edilebilir. Koyunlardaki bu istisna bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmıştır.

Buna göre deve, sığır ve keçinin, koyuna kıyaslanarak besili olması hâlinde söz konusu yaşları doldurmadan kurban olabileceği söylenemez. Nitekim bir yaşına varmamış ama yetişkin olan oğlağını kurban etmek isteyen bir kimseye Hz. Peygamber, “Bu sadece sana mahsustur. Senden sonra başkası için yeterli olmaz.” *(Buhârî, Edâhî, 8)* buyurmuştur.

3. Sığırların iki yaşına gelmeden kurban edilmesi caiz olur mu?

Kurbanlık hayvanların yaş sınırı, Hz. Peygamberin sünneti ile tespit ve tayin edilmiştir. Buna göre kameri yıl esasına uygun olarak de-

vede 5; sığır ve mandada 2; koyun ve keçide ise 1 yaşını doldurma şartı aranır. Bunun yanında 6 ayını tamamlayan koyun, bir yaşını doldurmuş gibi gösterişli olması hâlinde kurban edilebilir. Koyunlardaki bu istisna bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından şöyle buyurularak yapılmıştır: "Yıllanmış (kurbanlık yaşını tamamlamış) hayvanlardan kurban kesin. Eğer bulmakta zorluk çekerseniz bir ceze'a (altı ayını doldurmuş gösterişli kuzu) kesin." *(Müslim, Edâhî, 13)*

Bu istisnanın hadiste ifade edildiği şekilde sadece koyunlara mahsus olduğu konusunda İslam âlimlerinin büyük çoğunluğu görüş birliği içindedirler. Evzâî gibi bazı âlimler ise bu hükmün keçi, sığır ve deve cinsi için de söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Günümüzde Evzâî'nin görüşüne uygun olarak bu hükmün başka hayvanlar için de geçerli olabileceğini savunanlar olsa da bu görüşün kuvvetli bir delili yoktur. Çünkü kurban kesmek bir ibadettir. İbadetlerde ise akıl/ictihad değil, nakil/nass esastır. Hakkında açık delil bulunan meselelerde akıl yürütmek söz konusu değildir. Nitekim bir yaşına varmamış ama yetişkin olan oğlağını kurban etmek isteyen bir kimseye Hz. Peygamber, "Bu

sadece sana mahsustur. Senden sonra başkası için yeterli olmaz.” *(Buhârî, Edâhî, 8)* buyurmuştur.

Bu itibarla, gelişmiş olmakla birlikte şart koşulan yaşı doldurmayan hayvanların, koyun örneğine kıyas edilerek kurban edilebileceği şeklindeki bir yaklaşım isabetli görülmemektedir.

4. İki yaşını bitirmeyen ancak kapak atmış olan sığır cinsi büyükbaş hayvanların kurban edilmeleri caiz midir?

Sığır cinsi büyükbaş hayvanların kurban edilebilmesi için en az iki kamerî yaşlarını bitirmeleri gerekir.

Buna göre iki yaşını bitirdikleri kesin olarak bilinen sığır cinsi büyükbaş hayvanların dişlerinin kapak atmaması, bu hayvanların kurban olmalarına engel olmaz. Yine dişleri kapak attığı hâlde henüz iki kamerî yaşını doldurmamış olan büyükbaş hayvanlar da kurban olarak kesilemezler.

Ancak doğumu kesin olarak bilinmeyen sığır cinsi büyükbaş hayvanlar için kapak atma denilen iki ön dişin çıkması, o hayvanın kurban edilebilmesi için bir ölçü olarak kabul edilebilir.

5. Kulağı kesik veya delinmiş hayvanlar kurban olur mu?

Bir hayvanın kurban edilebilmesi için o hayvanda insanlar arasında kusur sayılan ayıplardan birinin bulunmaması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.s.), kurbanlıkların göz ve kulaklarının sağlam olmasına dikkat edilmesini istemiştir *(Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 6)*. Buna göre, kulağının yarıdan fazlası kesik olan hayvan, kurban olmaya elverişli değildir. Hayvanın bir kulağının delik veya yırtılmış olması durumunda; eğer delikler ve kesilen miktar kulağın yarıdan fazlasını teşkil ediyorsa, böyle bir hayvan kurban edilemez. Bu ölçüye varmayan kesikler, delikler ve yırtıklar ise hayvanın kurban olmasına engel değildir.

6. Kuyruksuz veya kuyruğu kesik koyunlar kurban edilebilir mi?

Doğuştan kuyruksuz olan veya besili olması için küçük yaşta kuyrukları boğulmak suretiyle düşürülen koyunların kurban edilmelerinde bir sakınca yoktur. Ancak bir kaza ile değerini azaltacak şekilde kuyruğunun tamamı veya yarısından çoğu kopan hayvanın kurban edilmesi caiz değildir.

7. Kısırlaştırılmış hayvanlar kurban edilebilir mi?

Çeşitli amaçlarla kısırlaştırılmış veya hadım hâle getirilmiş hayvanlar kurban olarak kesilebilir. Bu durum kurban açısından herhangi bir eksiklik oluşturmaz.

8. Memeleri kusurlu olan hayvan kurban edilebilir mi?

Hayvandan beklenen bir menfaati tümüyle yok eden veya hayvanın güzelliğini ortadan kaldıran kusurlar, onun kurban olmasına engeldir. Buna göre ister doğuştan ister sonradan memelerinin yarısı olmayan hayvan kurban olmaz. Aynı şekilde bir hastalığa dayalı olarak memelerinin yarısının sütü kesilen hayvan da kurban olmaz. Fakat bir hastalığa bağlı olmaksızın sütü kesilen hayvanın kurban edilmesinde bir sakınca yoktur.

9. Doğuştan boynuzu olmayan veya boynuzları kırık olan ya da doğumdan sonra boynuzları elektrikle köreltilen hayvanlar kurban olarak kesilebilir mi?

Kurbana engel olan ayıplar, hayvanın emsali arasında kıymetini azaltan kusurlardır. Zararsız şekilde ve daha iyi gelişmesi maksa-

dıyla boynuzlarını özel olarak yapılan ameliyelerle köreltmek, hayvanların kıymetini düşüren ayıplardan değildir.

Bu itibarla, doğuştan boynuzsuz hayvanların kurban olarak kesilmesi caiz olduğu gibi, küçükken yapılan müdahale ile boynuzları kesilerek, elektrik veya kimyasal yolla boynuzu yakılarak ya da benzeri işlemlere tabi tutularak boynuzsuzlaştırılan hayvanların kurban olarak kesilmesinde de bir sakınca yoktur.

10. Kesimden önce kusuru tespit edilemeyen bir hayvanın, kurban edildikten sonra hasta olduğunun anlaşılması ve etinin yenilmeyeceğine dair uzmanlarca karar verilmesi hâlinde, kurban dinen geçerli midir?

Bir hayvanın kurban edilebilmesi için o hayvanda örfe göre kusur sayılan ayıplardan birinin bulunmaması gerekir. Satın alınırken kurbana engel bir kusuru olan hayvan kurban olarak kesilemez. Hayvan kusursuz olarak satın alınıp da alıcının elinde iken kurban olmaya engel bir kusurun ortaya çıkması hâlinde, kişi zenginse ayıbı olmayan başka bir hayvan alıp keser. Yoksulsa yeni bir hayvan alıp kesmesine gerek yoktur.

Kurbanlık hayvanın hasta olduğu kesildikten sonra ortaya çıkmış ve sağlık sebebiyle etinin imha edilmesi gerekmiş ise, bu durumda kurban ibadeti yerine getirilmiş olur. Bununla birlikte kurban kesiminden sonra satıcıya rücu edilip kurban bedelinin geri alınması halinde alınan bedel tasadduk edilir. Şayet kurban bedeli satıcıdan geri alınamamışsa, kişinin yeniden bir kurban kesmesi gerekmez.

11. Kurbanlık hayvanların gebeliğinin önlenmesi caiz midir?

Kurbanlık veya etlik olarak beslenen hayvanların gebe kalmalarının önlenmesi, hayvan için kurbanlık olması açısından ayıp sayılmıyorsa ve insanların yararına bir menfaati gerçekleştirmeye yönelik ise, bunda bir sakınca yoktur.

Ancak kurbanlık için hazırlanan hayvanların mevcut gebeliklerinin sonlandırılması fıtrata müdahaledir. Hayvanlara karşı şefkatli davranılması gibi ilkeler de düşünüldüğünde mevcut gebeliklerinin sonlandırılması dinen uygun görülemez.

12. Gebe hayvanın kurban edilmesi caiz midir? Kurbanlık hayvanın kurban edilmeden önce doğurması durumunda ne yapılmalıdır?

Gebe hayvanların kurban olarak da etlik olarak da kesilmesi uygun değildir. Ancak kesilmesi durumunda da kurban ibadeti yerine gelmiş olur. Kurban edilmek üzere belirlenen gebe bir hayvan kurban edilmeden yavrulayacak olursa iki yol izlenir: Ya o yavru da annesiyle birlikte kesilir, fakat sahibi etini yemez, yoksullara verir. Yerse kıymetini sadaka olarak vermelidir. Ya da kesilmez ve yavrunun kendisi ya da değeri fakirlere sadaka olarak verilir.

Yavru, anne rahminde iken anne kesilirse, bu yavrunun etinin yenilip yenilmeyeceği konusu fukaha arasında ihtilaflıdır. Bu yavrunun eti İmam Ebû Hanîfe'ye göre yenilmez, İmam Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre yaratılışı tamamlanmışsa yenilir.

13. Sun'î tohumlama yoluyla üretilen hayvanların kurban olarak kesilmesinde bir sakınca var mıdır?

Hayvan neslini ıslah etmek ve verimini artırmak amacıyla bir hayvana kendi cinsi olan başka bir hayvandan sun'î tohumlama yapılmasında dinen bir sakınca olmadığı gibi, bu yolla üretilen bir hayvanın kurban edilmesinde de sakınca yoktur.

DİŞİ HAYVANLARIN KURBAN OLARAK KESİLMESİ

Malî ve sosyal nitelikleri bir arada bulunduran kurban ibadeti, Yüce Allah'a karşı olan teslimiyeti ve kulluğu ifade etmektedir. Toplumda birlik, kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu diri tutan bu ibadetin çerçevesi, Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söz ve uygulamalarıyla belirlenmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kurban ibadeti hususunda doğrudan veya dolaylı olarak açıklama mahiyetinde birçok söz ve uygulaması olmuştur. Bu söz ve uygulamalara bakıldığında deve, sığır gibi büyükbaş hayvanlarla koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların belirli şartları taşımaları durumunda erkek olsun dişi olsun kurban olarak kesildikleri görülmektedir. Ancak İslam âlimleri bu söz ve uygulamalar ışığında kurbanlık hayvanın kesiminde dişi ve erkek cinslerinden hangisinin daha faziletli olduğu hususunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

Mâlikî ve Şafiî mezhebi âlimleri kurbanlık hayvanlarda genel olarak erkek cinsini dişi cinsine göre faziletli görmektedirler. Hanefî mezhebi âlimleri ise koyunda erkek, keçi, deve ve sığırda ise dişi cinslerinin daha fazi-

letli olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak her iki görüş sahiplerinin gerekçelerine bakıldığında bunda, yaşadıkları zamanın şartları/ihtiyaçları, hayvanın etinin fazlalığı, lezzeti ve kalitesi ile ilgili değerlendirmelerin etkili olduğu görülmektedir. Nitekim kurbanlıklarda dişi hayvanların kesilmesinin daha faziletli olduğunu ifade eden görüş sahipleri, etinin daha fazla ve kaliteli olacağı gerekçesiyle gerek koyun cinsinden gerekse keçi cinsinden olsun burulmuş olan erkek hayvanın dişisinden daha faziletli olacağını dile getirmişlerdir. Yine kurbanlık hayvanlarda genel olarak erkek cinsinin tercih edilmesini faziletli kabul eden görüş sahipleri, birtakım sebeplerle erkek hayvanın etinin kalitesi düştüğü takdirde, hiç doğum yapmamış dişi hayvanın kurban edilmesinin daha faziletli olacağını belirtmişlerdir. *(Bkz. Kâsânî, Bedâi, V, 80; Ramlî, Nihâye, VIII, 133; Desukî, Haşiyetü'd-Desukî, II,121; İbn Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, VI, 322; Vehbe Zuhayli, Mevsuatü'l-Fıkhi'l-İslami ve'l-Kadâya'l-Mu'âsıra, III, 613, Daru'l-Fikr'l-Muasır, Beyrut, 2013)*

Bütün bu görüşler delilleriyle birlikte değerlendirildiğinde bu meseleye genellikle içinde bulunulan şartlar, etin çokluğu, lezzeti ve kalitesi bağlamında yaklaşıldığı, dolayısıyla konunun ictihadî bir mesele olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu görüşler, kurban

ibadetinin özüyle ve onun değişmez esaslarıyla ilgili olmayıp toplum menfaatini gözetme ve Yüce Allah'a en iyi hayvanı kurban etme hassasiyetinin bir sonucu olarak sâdır olmuştur.

Günümüzde de benzer bir bakış açısıyla farklı görüşlerin ortaya konulması ve farklı tedbirlerin alınması tabiidir. Nitekim benzer tedbirlerin Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde de alındığı görülmektedir. İbn Abbas'ın naklettiğine göre bir dönem develerin azalması üzerine Hz. Peygamber sahabilere sığır kesmelerini emretmişti. *(İbn Mâce, "Edâhî" 5.)* Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu uygulaması, kurbanlık seçiminde, sosyo-ekonomik şartların, kurbanlık hayvanların sayısal ya da niteliksel olarak o andaki özel durumlarının dikkate alınması gerektiğini ve hayvancılık politikası açısından bazı tedbirlerin alınabileceğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak kurbanlık hayvanın erkek veya dişi olması, kurbanın geçerlilik şartları arasında yer almamaktadır. Hangisinin kesiminin daha faziletli olduğu hususu ise içinde bulunulan şartlar/ihtiyaçlar, etin çokluğu, lezzeti ve kalitesi bağlamında tartışılmıştır. Dolayısıyla günümüzde de toplumun men-

faati dikkate alınarak hayvan neslinin korunması, dişi hayvanların kurban edilmesinden kaynaklanan maddi kaybın önlenmesi gibi maslahatlar da gözetilerek dişi hayvanların kurban edilmesinin kısıtlanmasında dinî bir sakınca bulunmamaktadır. Bu itibarla dişi hayvanların kurban edilmesinin hayvan üretimine zarar vermesi halinde kurban kesiminde erkek hayvanların tercih edilmesi dinen de uygun olur.

بسم الله الرحمن الرحيم